

Om kriget kommer

Sverige under kalla kriget

(åk 9–gymnasiet)

I maj 1945 kapitulerade Tyskland och i augusti samma år föll de ödesdigra atombomberna över Hiroshima och Nagasaki. När röken hade skingrats låg städer i spillror, människor var på flykt och familjer hade splittrats. Vid andra världskrigets slut var världen förändrad med nya gränser och allianser. Ett kallt krig hade inletts mellan de båda stormakterna i öst och i väst. Sverige stod mitt emellan och skulle klara sig själv om det värsta inträffade.

Under andra världskriget förklarade sig Sverige neutralt men sålde samtidigt järn och kullager till axelmakterna och lät "tysktågen" rulla på rikets järnvägar. Att hålla Sverige utanför kriget var högsta prioritet. Först när styrkeförhållandena ändrades ställde regeringen om politiken och ökade samarbetet med de allierade. Även under kalla kriget skulle Sverige hålla sig utanför stormakternas konflikt. Något som krävde upprustning och en egen atombomb enligt vissa. Forskningen gick under namnet A-programmet och som mest höll det 300 tekniker sysselsatta.

"Det totala kriget kräver ett totalt försvar", sa statsminister Tage Erlander 1961. Inte bara soldater utan alla skulle ta sitt ansvar om kriget bröt ut. Men hur skulle man skydda sig mot kärnvapen? Mobiliseringsförråd fylldes på, konserver staplades och sjukvårdsmateriel magasinerades. Landets fabriker var inställda på att ställa om till krigsproduktion och flygvapnet var ett av världens starkaste. Broschyren "Om kriget kommer" skulle vägleda befolkningen i händelse av krig.

Soldaterna som skulle försvara landet sov tillsammans i logement, vanligtvis 10-12 man i samma rum. Att göra värnplikten eller "lumpen" var en självklarhet för de flesta. De som vägrade riskerade fängelse. För kvinnor var dörren till det militära stängd. Det skulle dröja till slutet på 1980-talet innan kvinnor fick tillgång till alla positioner inom försvaret

Stormakterna byggde upp enorma arsenaler med kärnvapenbestyckade ubåtar, toppmoderna jaktflyg och stora arméer som tränades inför det som alla hoppades att få slippa - det totala kriget. Kommunism stod mot kapitalism och en järnridå separerade NATO från Warszawapakten. När staden Berlin delades upp skildes människor från varandra genom en mur som skulle stå i många år och som kom att bli en tydlig symbol för det kalla kriget.

Arbeta gärna före eller efter besöket med följande frågor!

1. Vilka anledningar kan det finnas till att USA släppte atombomberna över Japan 1945?
2. Hur delades Tyskland upp efter andra världskriget?
3. Vilka var de två allianserna som stod på varsin sida i kalla kriget?
4. Vad menas med begreppen terrorbalans och kallt krig?
5. Under kalla kriget engagerade sig USA och Sovjetunionen i konflikter i andra länder. Ge exempel på några.
6. På vilka sätt förberedde sig Sverige genom civilförsvaret under kalla kriget?
7. Vilka argument hade man för att Sverige skulle ha kärnvapen?
8. Vilka länder har kärnvapen idag?

Fördjupande frågor

1. Engelska ersatte tyska som första främmande språk i skolorna 1946. Vad beror det på tror du?
2. Under kalla kriget förklarade sig Sverige alliansfritt i syfte till neutralitet i krig. Tror du att Sverige hade hållit sig neutralt om det hade blivit ett tredje världskrig? Om inte, vilken sida skulle Sverige stått på tror du?
3. Idag har Sverige återinfört värnplikten. Det innebär att staten kan bestämma vilka som ska göra militärtjänst. Vilka argument finns det *för* allmän värnplikt och vilka finns det *emot*?
4. 1961 fick alla hushåll i Sverige broschyren Om kriget kommer. 2018 kom en uppdaterad version. Jämför de båda broschyrerna. Vad skiljer dem åt? Vad tror du dessa skillnader beror på? Broschyrerna hittar du via länkarna nedan.

- 1961:
<https://www.forsvarsmakten.se/siteassets/5-information-och-fakta/historia/psykforsvarets-historia/om-kriget-kommer-1961.komprimerad.pdf>
(6,1 MB pdf)
- 2018:
<https://rib.msb.se/filer/pdf/28494.pdf> (2,8 MB pdf)